

УДК 368.1.03:658.012.32:330.322

Інвестиційна складова менеджменту страхових компаній

Шаповал Л.П.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського

У статті розглянуто інвестиційну діяльність страхових компаній України з позиції аналізу обсягів сформованих ними страхових резервів за видами. Визначено принципи розміщення коштів страхових резервів. Обґрунтовано напрями оптимізації менеджменту інвестиційної діяльності залежно від інвестиційних можливостей страхових компаній та наявності державних обмежень.

Ключові слова: страхова компанія, менеджмент, інвестиційна діяльність, активи, технічні резерви, резерви зі страхування життя.

Шаповал Л.П. ИНВЕСТИЦИОННАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ МЕНЕДЖМЕНТА СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ

В статье рассмотрена инвестиционная деятельность страховых компаний Украины с позиции анализа объемов сформированных ими страховых резервов за видами. Определены принципы размещения средств страховых резервов. Обоснованы направления оптимизации менеджмента инвестиционной деятельности в зависимости от инвестиционных возможностей страховых компаний и наличия государственных ограничений.

Ключевые слова: страховая компания, менеджмент, инвестиционная деятельность, активы, технические резервы, резервы по страхованию жизни.

Shapoval L.P. INVESTMENT CONSTITUENT OF MANAGEMENT OF INSURANCE COMPANIES

In the article investment activity of insurance companies of Ukraine is examined from position of analysis of volumes of the insurance backlogs formed by them after kinds. Principles of placing of facilities of insurance backlogs are certain. Directions of optimization of management of investment activity are reasonable depending on investment possibilities of insurance companies and presence of state limitations.

Keywords: insurance companies, management, investment activity, assets, technical backlogs, backlogs on life-insurance.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах постійно змінюваного макросередовища ефективність функціонування будь-якої страхової компанії обумовлюється необхідністю дій менеджменту компанії. Ця сукупність послідовних дій, які здійснюються для реалізації цілей страхової компанії, визначаються основними бізнес-процесами на різних рівнях управління. Одним із видів бізнес-процесів менеджменту страхової компанії є інвестування. Цей вид бізнесу відрізняє діяльність страхової компанії від інших видів господарювання, оскільки страховики значну частину прибутку повинні одержувати не від страхової діяльності, а від інвестиційної. Внаслідок цього рух грошових коштів страховика більш складний, ніж у підприємців, зайнятих в інших сферах бізнесу, що пов'язано з організацією фінансів страховика та управлінням його інвестиційним портфелем.

Вітчизняні страхові компанії, які акумулюють значні заощадження, не мають достат-

нього досвіду трансформувати їх в інвестиційні ресурси. Це не надає можливість страховим компаніям отримувати додатковий інвестиційний дохід, який можна використувати як для здійснення страхових виплат, так і для збільшення рентабельності бізнесу. Отже, вирішення проблеми відсутності ефективного менеджменту інвестиційної діяльності страхових компаній є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження особливостей інвестиційної діяльності страхових компаній зробили: В.Д. Базилевич, А.В. Василенко, І.В. Майданченко Н.Г. Нагайчук, В.О. Поворозник, Н.В. Ткаченко, Т.В. Яворська [1–7]. Разом із тим, незважаючи на всебічний ґрунтовний аналіз проблеми розвитку інвестиційної діяльності страхових компаній, вищенаведені дослідження потребують подальшого доопрацювання з позиції формування дієвої системи управління інвестиційною діяльністю страхових компаній.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження інвестиційних можливостей та обґрунтування напрямів оптимізації менеджменту інвестиційної діяльності страхових компаній України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доходи від інвестиційної діяльності формуються переважно за рахунок частини коштів страхових резервів. Страхові резерви – грошові кошти, що утворюються страховиками з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування страхувальником залежно від видів страхування шляхом відрахувань від страхових платежів з цих видів страхування та доходів, одержаних від розміщення тимчасово вільних коштів. Страхові резерви поділяються на резерви з ризикових видів страхування (технічні) та резерви зі страхування життя (математичні). Таке розмежування пов'язане із загальною практикою

поділу страхового бізнесу на страхування життя і ризикове страхування.

Закон України «Про страхування» (ст. 31) вимагає розміщувати страхові резерви з урахуванням принципів, які є загально визнаними у світовій страховій та інвестиційній практиці. За ступенем важливості забезпечення фінансової надійності страховиків їх можна побудувати в такій послідовності (табл. 1).

З метою оцінки інвестиційної діяльності вітчизняних страхових компаній на практиці проведемо аналіз обсягів сформованих ними страхових резервів за видами протягом 2011–2015 рр., які є основним джерелом формування інвестиційного доходу (табл. 2).

Динаміка страхових резервів та активів страховиків протягом періоду, що досліджується, має зростаючу тенденцію, незважаючи на зменшення загальних активів страховиків у 2015 р. порівняно з 2014 р. на 9 532,1 млн. грн. При цьому прослідковується збільшення

Таблиця 1

Принципи розміщення коштів страхових резервів

Принцип	Особливість
Надійності	Обумовлює максимально надійне розміщення активів, що забезпечує їх повернення в повному обсязі, передбачає мінімізацію інвестиційного ризику як імовірності того, що фактичний інвестиційний дохід виявиться нижче розрахункового. Чим вище ймовірність отримання низького доходу або збитку, тим вище ризик.
Ліквідності	Загальна структура розміщення активів повинна бути такою, щоб у будь-який час активи швидко і беззбитково могли бути обернені в гроші. Під час визначення ступеня ліквідності враховується період, за який можна перетворити дані активи у гроші і потрібні на це перетворення витрати.
Диверсифікації	Забезпечує розподіл інвестиційного ризику на різноманітні види вкладень і тим самим забезпечує більш високий ступінь стабільності інвестиційного портфеля страховика. Не передбачається перевага якогось одного виду вкладень над іншими та територіальна концентрація капіталу.
Прибутковості	Страхові резерви необхідно розміщувати так, щоб забезпечити реалізацію названих вище принципів з урахуванням ситуації на ринку капіталу, і при цьому розміщення повинне приносити постійний і достатньо високий дохід. Отримання прибутку дає страховику змогу зберегти свої позиції на ринку в умовах конкуренції.

Таблиця 2

Динаміка страхових резервів та активів страховиків, млн. грн.

Показники	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Темп приросту 2015/2011
Обсяг сформованих страхових резервів, у т.ч.:	11179,3	12577,6	14435,7	15828,0	18376,3	64,4
- резерви зі страхування життя	2663,8	3222,6	3845,8	5306,0	6889,3	158,6
- технічні резерви	8515,5	9 355,0	10589,9	10522,0	11487,0	34,9
Загальні активи страховиків	48122,7	56224,7	66387,5	70261,2	60729,1	26,2
Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування», для представлення коштів страхових резервів	28642,4	48831,5	37914,0	40530,1	36418,8	27,2

обсягів сформованих страхових резервів на 64,4% переважно за рахунок зростання резервів зі страхування життя на 158,6%. Технічні резерви в 2015 р. порівняно з 2011 р. збільшились лише на 34,9%. Але, як свідчать дані рис. 1, у структурі сформованих страхових резервів технічні резерви займають найбільшу питому вагу (70%). Частка резервів зі страхування життя поступово збільшується, а саме в 2015 р. порівняно з 2011 р. вона зросла на 13,7%. Це свідчить про зростання попиту населення на накопичувальні контракти, які запропоновані пенсійною реформою в країні.

Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування», для представлення коштів страхових резервів (табл. 2) збільшились на 27,2%. Отже, зростаюча дина-

міка резервів та активів страховиків повинна забезпечувати страховим компаніям достатній обсяг інвестиційного доходу. Із цією метою проаналізуємо інвестиційні можливості страхових компаній, які представлені дохідними активами за напрямками розміщення коштів страхових резервів (рис. 2, 3).

Структура активів, якими представлено розміщення коштів технічних резервів страхових компаній протягом досліджуваного періоду, показує, що банківські вклади займають найбільшу питому вагу – 43%, грошові кошти на поточних рахунках, акції, права вимоги до перестраховиків – 12,9%, 10,8%, 18,3% відповідно, нерухоме майно, цінні папери, що емітуються державою, у середньому становлять 6,5%, а облігації – 2%. У структурі акти-

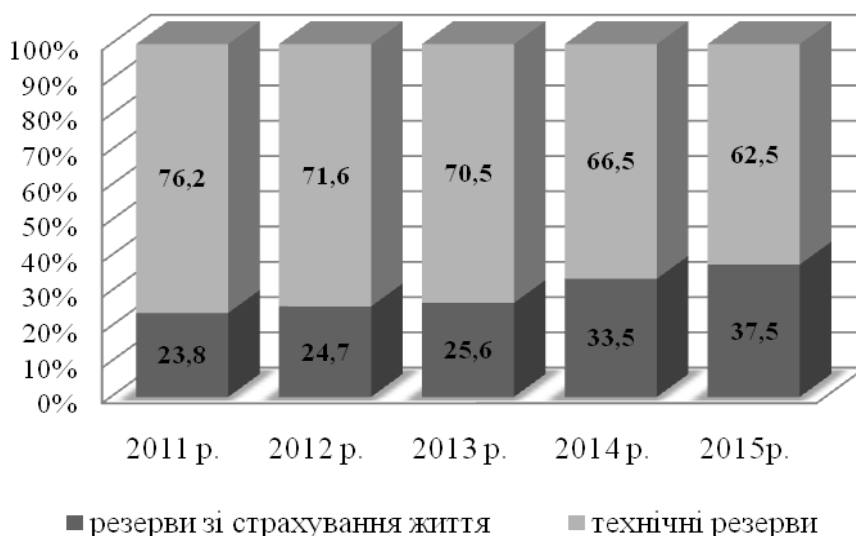

Рис. 1. Структура страхових резервів протягом 2011–2015 рр.

Рис. 2. Структура активів, якими представлено розміщення коштів технічних резервів страхових компаній, %

вів банківські метали, іпотечні сертифікати та інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України, становлять 0%, що свідчить про відсутність отримання страховими компаніями інвестиційного доходу за відповідними активами, якими представлено розміщення коштів технічних резервів.

Структура активів, якими представлено розміщення коштів резервів зі страхування життя страхових компаній, показує, що банківські вклади та цінні папери, що емітуються державою, протягом досліджуваного періоду займали найбільшу питому вагу – 37%. Але частка банківських вкладів поступово збільшується, а цінних паперів – має тенденцію до зменшення. Грошові кошти в структурі активів становлять лише 5%, акції та облігації – 4%. Інші активи, якими представлено розміщення коштів резервів зі страхування життя, становлять не більше 3%. Частка іпотечних сертифікатів протягом досліджуваного періоду становила 0%.

Отже, виходячи з вищенаведеного, можна зазначити, що інвестиційні можливості страхових компаній реалізуються в цілому за рахунок банківських вкладів, які, своєю чергою, мають підвищений рівень ризику та невисоку ліквідність. При цьому даний вид активів має низьку прибутковість, що не дає змоги страховим компаніям отримувати високий інвестиційний дохід від розміщення вільних коштів за депозитами. Також у сучасних умовах вони не завжди є надійними, що пов'язано з низьким рівнем фінансової стійкості вітчизняних банків.

Характерною особливістю інвестиційної діяльності страхових компаній як фінансового посередника є тимчасове розпорядження акумульованим капіталом. Відповідно, інвестиційна діяльність страхових компаній повинна відповідати вимогам надійності, а не прибутковості. В економічно розвинутих країнах головними статтями активів страхових компаній є облігації промислових компаній, акції, державні цінні папери. При цьому страхові компанії є основним інвестором державних цінних паперів, що забезпечує державі стабільне розміщення державних позик, а для страхових компаній – інвестиції в надійні цінні папери. Слід зазначити, що в практиці інвестування самими безпечними є будь-які державні цінні папери, особливо казначейські білети й облігації. Як свідчать дані рис. 2, 3, частка цінних паперів становить 6% у структурі активів, якими представлено розміщення коштів технічних резервів, а їх частка в структурі активів, якими представлено розміщення коштів резервів зі страхування життя, була найбільшою протягом 2012–2014 рр. (42%), але в 2015 р. вона зменшилась на 18%.

Низький рівень розвитку фондового ринку в Україні і відсутність ринку нерухомості та класичних іпотечних банків не дає змоги страховим компаніям збільшувати обсяги короткострокових інвестицій у звичайні акції, середньо- та довгострокові інвестиції в цінні папери з фіксованим доходом, облігації, нерухомість та отримувати інвестиційний дохід.

Також із метою захисту інтересів страховальників від невиконання страховиком

Рис. 3. Структура активів, якими представлено розміщення коштів резервів зі страхування життя страхових компаній, %

своїх зобов'язань установлюється державний контроль інвестиційної діяльності страховика. Для технічних резервів, що утворюються за ризикових видів страхування, встановлені жорсткі вимоги щодо дозволених напрямів інвестиційної діяльності. Згідно з цими нормами, величина окремих категорій активів, що приймається для представлення технічних резервів, ураховується за їх дозволеного розміщення лише в таких обмежених обсягах (у відсотках до обсягів наявних технічних резервів):

1) банківські вклади (депозити) – у кожному банку не більше 30;

2) нерухомість – не більше 10;

3) права вимоги до перестраховиків – не більше 50;

4) цінні папери, що передбачають одержання прибутку – не більше 40, у тому числі:

– акції, що не котируються на фондовій біржі, – не більше 15, із них акцій одного емітента – не більше 2;

– акції, що котируються на фондовій біржі, – не більше 5 одного емітента;

– облігації – не більше 5.

Крім того, не менше 90% технічних резервів повинні бути розміщені лише на території України. Нацфінпослуг може дозволити страховикам іншу структуру розміщення наявних технічних резервів. Щоб отримати індивідуальний дозвіл, страховики повинні економічно обґрунтувати доцільність дозволу цього розміщення виходячи із підвищення безпечності, ліквідності і надійності.

Для резервів зі страхування життя встановлені інші вимоги щодо дозволених напрямів інвестиційної діяльності (у відсотках до обсягів наявних резервів зі страхування життя):

1) грошові кошти на поточних рахунках – не більше 5;

2) банківські вклади (депозити), валютні вкладення згідно з валютою страхування – не більше 50, при цьому в зобов'язаннях одного банку повинно бути не більше 10;

3) нерухоме майно – не більше 20;

4) цінні папери – не більше 50, із них:

– акції українських емітентів, що перебувають в обігу на фондовій біржі, обсяги торгів на яких становлять не менше 25% від загальних обсягів торгів на організаційно оформлених ринках цінних паперів України, при цьому забороняється більше 5 вкладати в акції одного емітента;

– облігації українських емітентів – не більше 40 для облігацій українських емітентів, при цьому не більше 10 в облігації одного

емітента, який здійснює свою діяльність не менше п'яти років;

– акції, облігації іноземних емітентів та цінні папери іноземних держав – не більше 20, при цьому акції та облігації іноземних емітентів повинні перебувати в обігу на організованих фондових ринках, емітент цих акцій та облігацій повинен здійснювати свою діяльність не менше 10 років;

– облігації місцевих позик – не більше 10;

5) цінні папери, що емітуються державою, – не більше 50;

6) права вимоги до перестраховиків – не більше 40, із них права вимоги до перестраховиків-нерезидентів – не більше 25;

7) банківські метали – не більше 10.

Висновки з цього дослідження. Розглянувши інвестиційні можливості вітчизняних страхових компаній на основі аналізу обсягів сформованих ними страхових резервів за видами протягом 2011–2015 рр., які є основним джерелом формування інвестиційного доходу, можна зазначити, що структура активів страховиків, спрямованих на формування резервів, потребує оптимізації менеджменту інвестиційної діяльності, насамперед із позиції кадрового забезпечення та потреби у професійних управлюючих на фондовому ринку, оскільки потенціал фондового ринку страховими компаніями використовується менше ніж на 25%.

Інвестиційний потенціал страхових компаній визначається обсягом ресурсів, якими вони володіють, і терміном, протягом якого ці ресурси можуть використовуватись. Зокрема компанії зі страхування життя мають більші можливості для мобілізації довгострокових ресурсів. Це пов'язано з тим, що договори страхування життя переважно укладаються на 5–30 років, а страхові виплати страхувальникам, як правило, значно віддалені в часі. Як зазначалось, протягом 2011–2015 рр. прослідковується поступове зростання питомої ваги резервів зі страхування життя в структурі сформованих страхових резервів, тому інвестиційна діяльність компаній зі страхування життя в Україні може бути пріоритетним видом інвестиційної діяльності на фінансовому ринку та дасть змогу отримати інвестиційний дохід страховим компаніям у майбутньому.

Це, своєю чергою, також передбачає оптимізацію процесу управління інвестиційною діяльністю страховиків із боку держави, тому що вибір моделі управління залежить від розміру інвестиційних можливостей страхо-

вих компаній, які в сучасних умовах жорстко обмежуються державою. Відповідно до цього, доцільно було б переглянути структуру активів страховиків, спрямованих на формування резервів новими об'єктами інвестування, збільшити обсяги обмежень за поточними фінансовими інвестиціями, дозволити вико-

ристання коштів страхових резервів для укладання кредитних договорів із фізичними та юридичними особами. Це надасть страховим компаніям стимулів у збільшенні обсягів страхових резервів, насамперед зі страхування життя, та підвищить роль страхової системи в інвестиційному процесі держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базилевич В.Д. Страхування: [підручник] / В.Д. Базилевич, К. Базилевич, Р. Пікус [та ін.]; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: Знання, 2008. – 1019 с.
2. Василенко А.В. Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія та пріоритети / А.В. Василенко, В. Тринчук // Страхова справа. – 2006. – № 3. – С. 38–46.
3. Майданченко І.В. Інвестиційна діяльність страхових компаній – шлях до економічного зростання / І.В. Майданченко // Науково-технічна інформація. – 2006. – № 3. – С. 41–44.
4. Нагайчук Н.Г. Інвестиційний потенціал страхового ринку України / Н.Г. Нагайчук // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – № 38. – С. 205–112.
5. Поворозник В.О. Активізація інвестиційної діяльності страхових компаній в умовах економічної кризи / В.О. Поворозник // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 3 (12). – С.165–171.
6. Ткаченко Н.В. Інвестиційна діяльність страхових компаній: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.04.01 / Н.В. Ткаченко; НАН України, Ін-т екон. прогнозування. – К., 2004. – 20 с.
7. Яворська Т.В. Системно-структурний аналіз страхової інвестиційної діяльності в Україні / Т.В. Яворська // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. – 2009. – № 1. – С. 115–119.
8. Показники діяльності з видів страхування за 2011–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/>.
9. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-irozvitok.html>.
10. Підсумки діяльності страхових компаній України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com.ua>.
11. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ufu.org.ua>.